

Wyrok z dnia 14 maja 2010 r., II CSK 505/09

Uchwałą zgromadzenia wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością niebędąca zmianą umowy spółki można wyłączyć prawo pierwszeństwa dotychczasowego wspólnika do objęcia udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym, chyba że co innego wynika z umowy spółki.

Sędzia SN Barbara Myszka (przewodniczący)

Sędzia SN Józef Frąckowiak (sprawozdawca)

Sędzia SN Marian Kocon

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Ching D.Y. przeciwko "K.F.", spółce z o.o. w P. o stwierdzenie nieważności uchwały, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 14 maja 2010 r. skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 22 kwietnia 2009 r. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Poznaniu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powód Ching D.Y. w pozwie przeciwko "K.F.", sp. z o.o. w P. domagał się stwierdzenia nieważności uchwały nadzwyczajnego zgromadzenia wspólników tej spółki z dnia 28 października 2008 r., którą podwyższono kapitał zakładowy pozwanej spółki. Według powoda, uchwała ta była nieważna jako sprzeczna z ustawą, a w szczególności z art. 246 § 3, art. 247 § 2 i art. 258 § 1 k.s.h.

Powód Ching D.Y. jest wspólnikiem pozwanej spółki. Z umowy spółki wynika, że jej kapitał zakładowy wynosi kwotę 200 000 zł i dzieli się na 400 udziałów o wartości nominalnej 500 zł każdy; wszystkie udziały są równe i niepodzielne, a każdy wspólnik może posiadać więcej niż jeden udział. Na zgromadzeniu

wspólników jednemu udziałowi odpowiada jeden głos. Powód objął w tej spółce 196 udziałów po 500 zł każdy o łącznej wartości 98 000 zł.

Zgodnie z umową spółki, wspólnicy w drodze uchwały mogą w terminie do dnia 31 grudnia 2050 r. podwyższać kapitał zakładowy do wysokości 1 000 000 zł. Takie podwyższenie kapitału zakładowego nie stanowi zmiany umowy spółki; następuje przez podwyższenie wartości nominalnej udziałów istniejących lub przez ustanowienie nowych udziałów.

W dniu 28 października 2008 r. odbyło się nadzwyczajne zgromadzenie wspólników pozwanej spółki, w którym wzięli udział osobiście lub przez pełnomocników wszyscy wspólnicy. Powód był reprezentowany przez pełnomocników. Zgromadzenie podjęło uchwałę, zgodnie z którą – bez zmiany umowy spółki – podwyższono kapitał zakładowy spółki o kwotę 50 000 zł do kwoty 250 000 zł, przez utworzenie 100 nowych udziałów o wartości nominalnej 500 zł każdy i zaoferowanie ich w całości do wyłącznego objęcia spółce "F.I." S.A. w P. Zgodnie z uchwałą, obejmowane udziały mogły zostać pokryte wkładem pieniężnym lub niepieniężnym. Udziały w podwyższonym kapitale zakładowym miały zostać w całości objęte i pokryte w terminie 35 dni od podjęcia uchwały. Za podjęciem oddano 204 głosy, a przeciwko 196 głosów, przy braku głosów wstrzymujących się. Pełnomocnik powoda zgłosił sprzeciw i wniósł o jego zaprotokołowanie. Według powoda, podjęta uchwała uszczupla prawa udziałowe wspólnika i powinna być podjęta za zgodą wszystkich wspólników.

Sąd Okręgowy w Poznaniu wyrokiem z dnia 27 stycznia 2009 roku stwierdził, że uchwała podjęta na nadzwyczajnym zgromadzeniu wspólników spółki "K.F.", w dniu 28 października 2008 r. jest sprzeczna z ustawą.

Apelację pozwanej spółki od tego wyroku Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 22 kwietnia 2009 r. oddalił. Jego zdaniem, dowolna i nieznajdująca uzasadnienia w treści postanowień umowy spółki jest dokonywana przez stronę pozwaną wykładnia art. 257 k.s.h. Niewątpliwie dopuszczalne jest podwyższenie kapitału zakładowego bez zmiany umowy spółki, ale jest to możliwe wyłącznie wtedy, gdy umowa spółki w sposób jednoznaczny tę kwestię reguluje. W rozpatrywanej sprawie umowa spółki nie przewidywała możliwości podwyższenia kapitału przez utworzenie udziałów, oferowanych wyłącznie osobom spoza grona dotychczasowych wspólników. W tej sytuacji podwyższenie kapitału zakładowego, w sposób przewidziany zaskarżoną uchwałą, było możliwe tylko z zachowaniem wymogów przewidzianych dla zamiany

umowy spółki. Decydujące znaczenie ma to, że uchwała o podwyższeniu kapitału zakładowego nieprzewidująca prawa pierwszeństwa uszczupla prawa udziałowe dotychczasowych wspólników, a w konsekwencji wymaga zgody wszystkich wspólników, której powód w żadnej formie nie wyraził. Wobec tego zaskarżona uchwała narusza art. 257, 258 oraz art. 246 § 1 i 3 k.s.h.

W skardze kasacyjnej pozwana spółka zarzuciła naruszenie art. 257 § 1 k.s.h. przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że uchwała w przedmiocie podwyższenia kapitału zakładowego na podstawie dotychczasowych postanowień zawartych w umowie spółki, zawierająca postanowienia w przedmiocie utworzenia nowych udziałów oraz objęcia ich przez podmiot niebędący wspólnikiem spółki, stanowi zmianę umowy spółki, do której zastosowanie znajdują w szczególności przepisy art. 246 § 1 i 3 k.s.h., 255 § 1 i 3 k.s.h., art. 258 § 1 w związku z art. 257 § 1 k.s.h. przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że wskazane w przepisie art. 258 § 1 k.s.h. uprawnienie wspólników do objęcia nowych udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym jest uprawnieniem definitywnym, a nie warunkowym, art. 246 § 3 k.s.h. przez przyjęcie, że ma on zastosowanie do podwyższenia kapitału zakładowego spółki bez zmiany umowy spółki, a także art. 246 § 1 i 3 k.s.h. oraz art. 255 § 1 i 3 k.s.h. przez błędne zastosowanie do zaskarżonej uchwały.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z przepisów kodeksu spółek handlowych wynika, że uchwała o podwyższeniu kapitału zakładowego w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością może przybrać dwie postacie. Po pierwsze, podwyższenie kapitału zakładowego jest zawsze możliwe przez uchwałę zgromadzenia wspólników, która jest zmianą umowy spółki. Warunki ważnego podjęcia takiej uchwały określają art. 246 § 1 i 3, art. 255 § 1 i 2 oraz art. 256 k.s.h. Zaskarżona uchwała została podjęta w sposób sprzeczny z wymaganiami określonymi w tych przepisach. Podwyższenie kapitału zakładowego może jednak nastąpić także w uchwale, która nie jest zmianą umowy spółki. Taka uchwała jest ważna, jeżeli – jak wynika z art. 257 § 1 k.s.h. – umowa spółki przewiduje podwyższenie kapitału zakładowego, określając maksymalną wysokość podwyższenia oraz termin, w którym może to nastąpić. Należy podkreślić, co jednoznacznie wynika z art. 257 § 1 k.s.h., że podwyższenie w granicach kwotowych i czasowych wskazanych w umowie spółki nie jest zmianą umowy

spółki. Uchwała o podwyższeniu zapada więc bezwzględnie, a nie kwalifikowaną większością głosów oraz nie musi być zaprotokołowana przez notariusza.

Sąd Apelacyjny, podobnie jak Sąd pierwszej instancji, uznał, że zaskarżona uchwała nie spełniała wymagań dla uchwały o podwyższeniu kapitału zakładowego bez zmiany umowy spółki. Zdaniem obu Sądów, w uchwale o podwyższeniu kapitału zakładowego niebędącej zmianą umowy spółki możliwe jest wyłączenie prawa dotychczasowych wspólników do objęcia udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym jedynie wtedy, gdy umowa spółki określa nie tylko wysokość i termin podwyższenia kapitału, ale zawiera jednocześnie także upoważnienie do wyłączenia prawa pierwszeństwa w objęciu udziałów. Jeżeli w umowie spółki nie wyłączono prawa wspólnika do objęcia udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym, to podwyższenie kapitału zakładowego z wyłączeniem prawa pierwszeństwa dotychczasowych wspólników jest możliwe tylko w drodze uchwały o zmianie umowy spółki. Taki pogląd nie ma jednak podstaw ani w literalnej, ani w funkcjonalnej wykładni przepisów kodeksu spółek handlowych regulujących podwyższenie kapitału zakładowego spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Spełnienie warunków umożliwiających podjęcie uchwały o podwyższeniu kapitału zakładowego, która nie jest zmianą umowy spółki, było na tle art. 255 § 1 k.h. kwestią otwartą. Przepis ten przewidywał tylko, że podwyższenie kapitału zakładowego może następować na mocy dotychczasowych postanowień umowy spółki. W związku z tym w doktrynie formułowano różne wymagania, jakie musi spełnić postanowienie umowy spółki, przewidujące podwyższenie kapitału zakładowego, które mogłoby nastąpić na podstawie dotychczasowych jej postanowień. Inaczej wygląda sytuacja na tle art. 257 § 1 k.s.h., z którego wynika, że umowa spółki musi tylko określić górną granicę podwyższenia oraz termin, w jakim podwyższenie ma nastąpić. Każda uchwała zgromadzenia wspólników podwyższająca kapitał zakładowy w zakreślonych umową granicach musi więc być traktowana jako uchwała o podwyższeniu kapitału zakładowego, która nie jest uchwałą zmieniającą umowę spółki. Nie ma wobec tego podstaw do formułowania dodatkowych wymagań ważności takiej uchwały, a w szczególności wymagania zgody wspólnika, którego taka uchwała pozbawia prawa do objęcia udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym.

Wniosek taki potwierdza wyraźnie art. 258 § 1 k.s.h., zgodnie z którym dotychczasowi wspólnicy mają prawo pierwszeństwa do objęcia nowych udziałów w

podwyższonym kapitale zakładowym w stosunku do swoich dotychczasowych udziałów, jeżeli co innego nie wynika z umowy spółki lub uchwały o podwyższeniu kapitału zakładowego. Wystarczy wobec tego, że uchwała o podwyższeniu kapitału zakładowego wyłącza prawo pierwszeństwa wspólnika i nie może się on na nie skutecznie powoływać. Jak była o tym mowa, uchwała o podwyższeniu kapitału zakładowego może być podjęta bez zmiany umowy spółki, a żaden przepis nie wprowadza zakazu wyłączania w takiej uchwale prawa pierwszeństwa wspólnika do objęcia udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym. Co więcej, należy zwrócić uwagę, że art. 246 § 3 k.s.h. wymaga zgody wspólnika w razie pozbawienia go przyznanych mu uprawnień tylko w uchwale, która zmienia umowę spółki.

Taka redakcja przepisów kodeksu spółek handlowych dotyczących podwyższenia kapitału zakładowego w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i ochrony prawa wspólnika do objęcia udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym pozwala na sformułowanie dwóch wniosków. Po pierwsze, pierwszeństwo w objęciu udziałów nie jest uprawnieniem bezwzględnym wspólnika, gdyż umowa spółki lub uchwała o podwyższeniu kapitału zakładowego może to prawo wyłączyć. Dopiero jeżeli umowa ani uchwała o podwyższeniu kapitału zakładowego nie zawiera żadnych postanowień w tym zakresie, wspólnikowi przysługuje pierwszeństwo objęcia udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym. Po drugie, jeżeli uchwała o podwyższeniu kapitału zakładowego zawiera postanowienia o wyłączeniu pierwszeństwa wspólnika, nie stanowi to podstawy do jej uchylenia lub stwierdzenia nieważności. Dotyczy to zarówno uchwały o podwyższeniu podejmowanej na podstawie dotychczasowych postanowień umowy spółki, jak i uchwały, która jest zmianą umowy spółki. Z art. 258 § 1 k.s.h. wynika jednoznacznie, że każda uchwała o podwyższeniu kapitału zakładowego może skutecznie wyłączyć prawo pierwszeństwa wspólnika do objęcia udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym.

Nie wprowadza również takiego ograniczenia art. 257 § 3 w związku z art. 260 § 2 k.s.h. Redakcja tego przepisu stwarza podstawy do dwóch różnych interpretacji, które znajdują odbicie w doktrynie i orzecznictwie. Jedna z nich, uwzględniając potrzebę ochrony praw dotychczasowych wspólników, podkreśla, że art. 257 § 3 k.s.h. wyklucza możliwość podwyższenia kapitału zakładowego na mocy dotychczasowych postanowień umowy spółki przez podwyższenie wartości nominalnej udziałów oraz wyklucza pozbawienie w uchwale o podwyższeniu

dotychczasowych wspólników prawa pierwszeństwa w objęciu nowych udziałów proporcjonalnie do już objętych (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 grudnia 2006 r., III CZP 132/06, OSNC 2007, nr 10, poz. 148). Pogląd ten oparty jest na założeniu, że – stosując art. 260 § 2 k.s.h. odpowiednio do oceny wymagań dotyczących obejmowania udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym, gdy podwyższenie następuje na mocy dotychczasowych postanowień umowy spółki – art. 257 § 3 k.s.h. stanowi regulację wyjątkową w stosunku do art. 258 § 1 i art. 257 § 2 k.s.h. Prowadzi on do wniosku, że uchwała o podwyższeniu kapitału zakładowego, jeżeli podwyższenie następuje na podstawie dotychczasowych postanowień umowy spółki, nie może przewidywać podwyższenia kapitału w drodze podwyższenia wartości nominalnej udziałów oraz zawsze musi gwarantować dotychczasowym wspólnikom objęcie udziałów w podwyższonym kapitale proporcjonalnie do już objętych udziałów.

Takie rozumienie wzajemnej relacji pomiędzy art. 257 § 3 w związku z art. 260 § 2 i art. 257 § 1 i 2 oraz art. 258 § 1 k.s.h., chociaż oparte zostało na założeniu ochrony interesów dotychczasowych wspólników, nie zasługuje na akceptację. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, że art. 257 § 3 k.s.h. reguluje sposób obejmowania udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym. Budzi wobec tego wątpliwości traktowanie tego przepisu jako wyłomu w zasadach określających sposób podwyższenia kapitału zakładowego, ujętych w art. 257 § 1 i 2 k.s.h. oraz zmieniających prawo dotychczasowych wspólników do obejmowania udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym, wynikające z art. 258 § 1 k.s.h. Ze względu na swój zakres, art. 257 § 3 k.s.h. powinien być więc odczytywany nie jako ograniczenie regulacji zawartych w art. 257 § 1 i 2 oraz art. 258 k.s.h., lecz jako regulacja szczególna, która może mieć zastosowanie tylko w określonej sytuacji. Należy go stosować tylko wtedy, gdy podwyższenie następuje przez utworzenie nowych udziałów, a nie przez podwyższenie wysokości dotychczasowych oraz gdy uchwała o podwyższeniu nie wyłącza prawa pierwszeństwa w objęciu udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym przez dotychczasowych wspólników. Wykładnia literalna art. 257 § 3 k.s.h. – szczególnie, że mowa jest w nim tylko o sposobie obejmowania udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym, a ustawodawca regulując tę kwestię posłużył się odesłaniem do art. 260 § 2, który dotyczy specjalnego podwyższenia kapitału zakładowego ze środków spółki – nie

stwarza podstaw do traktowania tego przepisu jako zmieniającego regulacje zawarte w art. 257 § 1 i 2 oraz art. 258 § 1 k.s.h.

Za proponowaną ścisłą wykładnią art. 257 § 3 k.s.h. przemawiają także argumenty wynikające z wykładni systemowej. Przepis art. 257 § 1 k.s.h. wprowadza tylko dwa wymagania, które muszą się znaleźć w umowie spółki, aby podwyższenie kapitału zakładowego na podstawie dotychczasowych jej postanowień było dopuszczalne: określenie maksymalnej wysokości podwyższenia oraz terminu, w którym ma ono nastąpić. Trudno wobec tego uznać, że odesłanie w art. 257 § 3 k.s.h. do odpowiedniego stosowania art. 260 § 2 k.s.h. ma być rozumiane jako odstępstwo od elastycznego sposobu podwyższania kapitału zakładowego przewidzianego w art. 257 § 1 k.s.h. oraz od ważnej zasady wyrażonej w art. 258 k.s.h. Nie można również zakładać, że przepis ten wyłącza możliwość podwyższania kapitału zakładowego przez zwiększenie wartości nominalnej udziałów, gdy ma to nastąpić na mocy uchwały niebędącej zmianą umowy spółki.

Za rozumieniem art. 257 § 3 k.s.h. jako przepisu, który nie narusza zasad podwyższenia kapitału zakładowego wynikających z art. 257 § 1 i 2 oraz art. 258 § 1 k.s.h., przemawiają też ważne względy związane z rolą, jaką odgrywa podwyższenie kapitału zakładowego na podstawie dotychczasowych postanowień umowy spółki. Takie odformalizowane podwyższenie kapitału zakładowego jest przejawem zgody wspólników na to, aby można było elastycznie zwiększać środki potrzebne spółce. Jeżeli więc nie wprowadzają jednocześnie do umowy spółki innych postanowień, godzą się na to, aby uchwała zgromadzenia wspólników mogła bliżej określić, w granicach zakreślonych w art. 257 § 2 lub art. 258 § 1 k.s.h., w jaki sposób podwyższenie kapitału zakładowego nastąpi i kto będzie miał prawo do objęcia udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym. Wspólnicy, wyrażając na to zgodę z góry, mogą jednocześnie zastrzec w umowie, że takie podwyższenie jest możliwe tylko, gdy nastąpi przez utworzenie udziałów, które wspólnicy obejmą proporcjonalnie do już posiadanych. Z drugiej strony wspólnicy nie muszą wprowadzać takich dodatkowych ograniczeń, co przy proponowanej wykładni art. 257 § 3 w związku z art. 260 § 2 k.s.h. może umożliwić podwyższanie kapitału zakładowego na mocy dotychczasowych postanowień umowy spółki przez zwiększenie wartości udziałów oraz pozbawienie w uchwale o podwyższeniu kapitału zakładowego prawa pierwszeństwa dotychczasowych wspólników do

obejmowania udziałów proporcjonalnie do już posiadanych. Warto zwrócić uwagę, że w umowie pozwanej spółki wyraźnie potwierdzono możliwość podwyższenia kapitału zakładowego na podstawie uchwały niebędącej zmianą umowy spółki nie tylko przez utworzenie nowych udziałów, ale także w drodze podwyższenia wartości nominalnej dotychczasowych udziałów.

Należy podkreślić, że naruszenie prawa pierwszeństwa wspólnika do objęcia udziałów następuje tylko wtedy gdy umowa spółki przyznała prawo pierwszeństwa objęcia udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym jednemu lub kilku wspólnikom, wyłączając to prawa w stosunku do innych. W takiej sytuacji uchwała o podwyższeniu kapitału zakładowego musi to respektować; jeżeli taka uchwała nie jest zmianą umowy spółki, a pozbawia wspólnika prawa pierwszeństwa zagwarantowanego mu w umowie spółki, podlega uchyleniu na podstawie art. 249 k.s.h. Jeżeli zaś uchwała o podwyższeniu kapitału zakładowego jest zmianą umowy spółki, może być skutecznie podjęta za zgodą wspólnika, któremu przyznano w umowie prawo pierwszeństwa (art. 246 § 3 k.s.h.); bez tej zgody jest uchwałą sprzeczną z powołanym przepisem.

Proponowana wykładnia art. 257 § 3 k.s.h. nie stwarza zagrożenia dla spółki ani wspólników. Wprowadzenie do umowy spółki postanowienia, które upoważnia wspólników do podwyższania kapitału zakładowego, bez surowych wymagań związanych ze zmianą umowy spółki, ułatwia dokapitalizowanie spółki. Wspólnik, który chce – zgadzając się na wprowadzenie do umowy spółki zezwolenia na podwyższanie jej kapitału zakładowego bez zmiany umowy spółki – zachować pierwszeństwo w obejmowaniu udziałów w tak podwyższonym kapitale zakładowym, powinien jednocześnie zadbać o umieszczenie w umowie spółki postanowienia potwierdzającego jego uprawnienie do objęcia udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym.

Bez takiego postanowienia w umowie spółki nie ma przeszkód, wbrew odmiennej ocenie Sądów orzekających w sprawie, do podejmowania uchwały o podwyższeniu kapitału zakładowego spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, w której prawo do objęcia udziałów przyznane zostanie innej osobie niż wspólnik. Może to być także uchwała podejmowana na podstawie dotychczasowych postanowień umowy spółki. Jeżeli wspólnik nie dysponuje więcej niż 1/3 głosów na zgromadzeniu wspólników, to także uchwała o podwyższeniu, będąca zmianą umowy spółki, może pozbawić go pierwszeństwa w objęciu udziałów w

podwyższonym kapitale zakładowym. Tylko więc przyznanie takiego prawa w umowie spółki nie pozwala pozbawić wspólnika prawa pierwszeństwa bez jego zgody. Pozbawienie wspólnika prawa pierwszeństwa w objęciu udziałów czyni uchwałę o podwyższeniu sprzeczną z umową spółki i naruszającą jego interes, a gdy jest to uchwała zmieniająca umowę spółki, to w razie podjęcia jej bez zgody wspólnika, jest sprzeczna z ustawą (art. 346 § 3 k.s.h.).

Przeprowadzona analiza przepisów regulujących podwyższenie kapitału zakładowego w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością prowadzi do wniosku, że podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia art. 246 § 3, art. 257 § 1 i art. 258 § 1 k.s.h. zasługują na uwzględnienie.

Mając to na względzie Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c., orzekł, jak w sentencji.